

ANADİLİNİN ÖNEMİ ANADİLİNDE EĞİTİM

Eğitim Sen Yayınları

EĞİTİM SEN

(Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası)

Adına Sahibi

Zübeyde Kılıç Öztürk

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Serpil Açıl Özer

Kapak/Dizgi

Eğitim Sen

Baskı

Mart 2010 – ANKARA

EĞİTİM SEN

(Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası)

Cinnah Caddesi Willy Brandt Sokak. No:13 06680 Çankaya/Ankara

Telefon: (0.312) 439 01 14 (pbx) Faks: (0.312) 439 01 18

www.egitimsen.org.tr / bilgi@egitimsen.org.tr

İçindekiler

Anadilinin önemi, anadilinde eğitim	5
Dil sadece bir iletişim aracı değildir!	7
Dilin farklı biçimleri	8
Anadil, anadili ve anadilinin öğretimi	8
Dünya dilleri: İnsanlığın dil hazinesi	9
Dillerin yok olması/edilmesi, dil kırımı ve dil emperyalizmi	9
Tekdilliliğin karşısında çokdillilik	12
Çokdilli eğitim politikası ya da çiftdillilik anlayışı	13
Bazı ülkelerde çok dilli eğitim modelleri	14
Türkiye’de anadilinde eğitim tartışmaları	23
Temel Yaklaşımımız	27
Önerilerimiz	29
Kaynakça	31

Başta Doç. Dr. Kemal İnal olmak üzere broşürün hazırlanmasında emeği geçen Eğitim Sen Anadili Atölyesi katılımcılarından Prof. Dr. Fatma Gök, Yrd. Doç. Dr. Olgun Akbulut, Zeri İnanç, Ünal Özmen, Dr. Elçin Aktoprak, Kadir Yalınkılıç, Doç. Dr. Hasan Hüseyin Aksoy, Cumhuriyet Bal, Sami Tan ve atölye dışından görüş ve önerileri bizlerle paylaşan Necmiye Alpay'a teşekkür ederiz...

ANADİLİNİN ÖNEMİ VE ANADİLİNDE EĞİTİM

Dil, bir iletişim aracı olmaktan çok daha fazla şeyi ifade eder. Her dil, o dili konuşan toplumun tarihinin ve kültürünün taşıyıcısıdır da. “Bir lisan bir insan iki lisan iki insan” atasözü, birden fazla dil bilmenin kişiye katacağı zenginliği çok güzel vurgular. Birey ne kadar çok dil bilirse ufku da o kadar genişler. Ancak her insan için anadilinin ayrı bir önemi ve yeri vardır. Anadili kişinin dünyayla ilk iletişim kurma sürecinde edinip öğrenmeye başladığı ve dolayısıyla kişiliğinin, kimliğinin, duygusal ve zihinsel gelişiminin ayrılmaz bir parçası niteliğini taşıyan dildir. İkinci dil öğrenmediğimizde bir eksiklik yaşayabiliriz ama anadilimizi yitirdiğimizde benliğimizin ve kimliğimizin, duygusal ve zihinsel bütünlüğümüzün çok önemli bir tamamlayıcısından mahrum kalırız. Anadilinizi konuşmadığımızı bir düşünün! Ne olur acaba? Kişi kendini başka bir dilde ifade edemez mi? İlle de kimliğini yaşayabilmesi için anadilini kullanabilmesi şart mıdır? Sorular arttırabilir; ama gerçek olan şudur ki, anadilimiz, kendimiz ve kimliğimiz kadar hayati, gerçek ve önemlidir.

Bir dili kullananlar bulunduğu müddetçe, o dilin yok olmayacağı açıktır. Ancak günümüzde pek çok dil yok olma/edilme tehlikesiyle karşı karşıya bulunmaktadır. Modern yaşamın doğal akışı içinde kullanılmaktan vazgeçilen, o dili kullanan toplum fertlerinin azalmasıyla, artık kullanan kalmadığı için kendiliğinden yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalan dillerin yanı sıra bir de konuşuldukları ülkelerin devletlerince yasaklandığı için gelişmesi engellenen, bu nedenle yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bulunan diller bulunmaktadır. Yeryüzünde insanlığın ortak kültürel zenginliğinin nadide birer parçası olan dilleri, tehlikeli gören, yasaklamaya, dolayısıyla yok etmeye çalışan ülkeler bulunmaktadır.

Özellikle ulus-devlet inşa süreçlerinde homojen bir topluluk yaratma politikalarının, kültürel ve dilsel çeşitlilik ve zenginlikler açısından ciddi tehdit ve tehlikelere yol açtığı bilinmektedir. Bilim çevreleri bu tehlikenin ortadan kaldırılmasının ve dilsel zenginliğin korunmasının ancak anadillerinin öğretimiyle ve anadilinde eğitimle mümkün olabileceğini dile getirmektedir. Bu bilimsel doğruyu dikkate alan pek çok ülkede çok dilli eğitim modelleri geliştirilerek hayata geçirilmiştir. Çok dilli bir gerçekliğe sahip olan ülkemizde ise bu süreç henüz tartışma aşamasındadır. Ancak ne yazık ki ülkemizdeki tartışmalar dilsel zenginliğin insanlığın ortak mirası olarak korunması gerekliliği, pedagojik ilkeler ya da eğitim hakkı yerine sadece Kürt sorunu bağlamında yürütülmektedir. Bu ise tartışmanın dar kalmasına ve kutuplaştırıcı bir hal almasına neden olmaktadır.

Bundan dört yıl önce tüzüğünde yer alan “anadilinde eğitim hakkı” maddesi nedeniyle kapatma tehlikesi

yaşayan sendikamız Eğitim Sen, anadilinde eğitim tartışmalarının hapsedildiği aşırı politize ve kutuplaştırıcı bağlamından çıkararak eğitim hakkı ve pedagojik ilkeler açısından ele alınabileceği bir bağlama oturtulması gerektiğini düşünmektedir.

Dil sadece bir iletişim aracı değildir!

Dil, insanlar arasında anlaşmayı ve iletişim kurmayı sağlayan bir araçtır.

Dil, insanlar arasında anlaşma ve iletişim kurmanın yanı sıra, düşünmenin de başlıca aracıdır.

Dil, kendi yasaları olan, yaşayan, gelişen, zaman zaman da ölen, yok olan bir simgeler sistemidir.

Her dil belirli bireylerin anadilidir. Anadili, dünyaya gelişinden itibaren bireyin her tür ruhsal ediniminin, duygularının, bilgilerinin, kültürünün biçimlendiği ve taşındığı ortamdır.

Dil, bir halkı ya da topluluğu birleştiren, ortak hedeflere yönelten ve sosyal olarak yeniden üreten bir kültürel miras ve tarihsel bir zenginlik kaynağıdır. Ayrıca uzun bir dönem içinde şekillenen sosyal bir kurumdur.

Dil, bir kültürün taşıyıcısı, hatta aynasıdır.

Bir toplumun kimliğini anlamak için diline bakmak gerekir. Nihayetinde dil, ana gösterge, sembol ve kimlik kaydıdır. Dil, düşüncenin ayrılmaz bir parçasıdır.

Beynin, belleğin ve zihnin kendini nesnel ve somut olarak göstermesinin zorunlu bir ögesidir.

Dil, o dili konuşan halk için bir tür müzedir, taşıyıcısı olduğu her kültür için bir tür anıttır.

Dilin farklı biçimleri

Dil, sözel (sözlü, yazılı) ve görsel olmak üzere iki temel biçim alır.

Sözel dil, konuştuğumuz ve yazdığımız dildir. Sözlerle ifade edilen dildir.

Yazılı dil, eskiden parşömen sonra kağıt gibi nesnelere yazılan semboller sistemidir. Semboller sistemi olarak her dil bir alfabe şeklinde sistematik bir biçim alabilir.

Görsel dil, resimin ya da görüntünün dilidir. Sinema filmleri, afiş, resim, TV ve bilgisayar gibi kitle iletişim araçlarının ekran görüntülerinin görsel bir anlatımı vardır.

Ayrıca beden dili, müzik dili gibi farklı iletişim ve anlam araçları olan dillerden de söz edilir.

Günümüz toplumlarında dillerin bu farklı biçimleri aynı kitle iletişim aracında ya da ortamında birlikte kullanılabilmektedir.

Anadil, anadili ve anadilinin öğretimi

Anadil (kök dil) terimi, dil ailesi içinde kendinden farklı diller türetecek kadar zengin, eski ve kapsamlı dilleri ifade eder. Örneğin, bir anadil olarak Türkçeden farklı Türkçeler doğmuştur (Türkiye Türkçesi, Kıbrıs Türkçesi, Azeri Türkçesi, çeşitli Türki halkların Türkçesi vb.).

Anadili ise, çocuğun kendi annesinden, ailesinden, çevresinden, içinde bulunduğu kültürel/dilsel topluluktan belirli, bilinçli bir öğrenim evresi olmaksızın edindiği, öğrendiği dildir. Anadili, insan kadar doğal

olan, insanın hayatında vazgeçilmez yeri bulunan dildir. Anadili edinimi ve öğrenimi, hemen doğumun ardından başlayan, bebeklik ve çocukluk yıllarında elde edilmesi biçimlenen dildir.

Anadilinde eğitim, öğrencinin tüm derslerinin anadilinde işlendiği bir eğitim sistemini anlatır. Çocuk tüm müfredatı, dersleri kendi anadilindeki eğitim materyalleri (ders kitapları, dergi, harita vb.) ile öğrenir. Anadilinin öğretimi ise, dersler egemen dilde işlenirken anadilinin de ikinci bir dil dersi gibi verildiği bir sistemi ifade eder.

Dünya dilleri: İnsanlığın dil hazinesi

Yukarıda dilin sadece bir iletişim aracı olmadığını vurguladık. Bir dil onu kullanan toplumun kendine has anlam evreninin içinde yaşadığı, yeniden üretildiği ve gelecek kuşaklara taşındığı canlı bir yapı olma özelliğine de sahiptir. Bu nedenle bir dilin korunmaması, yok olması aynı zamanda insanlığın ortak geçmişinin ve kültürel mirasının bir halkasının da kaybolması anlamına gelmektedir. Ne yazık ki günümüzde binlerce dil yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bulunmaktadır. UNESCO 21 Şubat 2002 tarihinde yayınladığı Dünya Dilleri Atlası'nda dünyada konuşulan 6.000 dilin yarısının yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olduğunu belirtmişti.

Dillerin yok olması/edilmesi, dil kırımı ve dil emperyalizmi

Egemen dil diğer bir dilin yerini aldığı anda ve anne-babalar evde ya da başka mekanlarda çocuklarına

anadillerini artık öğretmediklerinde o anadili yok olur ya da yok edilmiş olur. Bu durum, daha çok yerli halklar ve azınlıkların konuştuıkları dillerin hayat ortamlarının yıkıma uğratılmasıyla gerçekleşir.

Geçmişte boyunduruk altına alınan veya köleştirilen halklara karşı gösterilen küçümseme, onların dillerine de gösterilirdi. Teknolojik açıdan ilkel olan bir halkın doğal olarak zengin bir dile sahip olamayacağına inanılırdı. Örneğin Maya ve Aztek uygarlığın yaratılmış yerli halkların dilleri sömürgeciler tarafından “cahilce”, “geri”, “bozulmuş”, “yetersiz” ve hatta misyonerlerin ifadesiyle “şeytan işi” olarak damgalanmıştır. Avustralya’daki Aborijinlerin dilleri de sömürgeciler tarafından aynı şekilde küçümsenmiştir. Benzer yaklaşımlara günümüzde de rastlanmaktadır. Örneğin ülkemizde bile resmi dil politikalarını benimseyen kanaat önderlerinin ve entelektüellerin önemli bir kısmı, Kürtçenin gelişmemiş, entelektüel ve bilimsel bir niteliğe sahip olmayan bir dil olduğu, diğer dillerden çok sayıda kelime aldığı, hatta illere göre bile Kürtlerin benzer değil, farklı bir Kürtçeyle konuştuıkları için birbirlerini anlamadıklarını iddia etmektedir.

Bir dilin yok olmasının/edilmesinin çok çeşitli boyutları vardır: İlk olarak, küreselleşme perspektifinden hareket edenler dünyada tek bir dilin egemen hale gelmesinin kaçınılmaz olduğunu öne sürerler. Bu dil İngilizcedir. İngilizce ekonomi ve bilimin olduğu kadar diplomasinin ve uluslar arası örgüt ve ilişkilerin de dilidir. Örneğin, İngilizce bugün BM’nin tanıdığı 200’ü aşkın ulusal devletin 60’ından çoğunun egemen ya da resmi dilidir. 1966’da dünyadaki mektupların % 70’i,

radio-televizyon yayınlarının % 60'ı İngilizcede yazılmış ya da gerçekleştirilmiştir. Bugün neredeyse tüm internet dünyası İngilizcenin egemenliği altındadır.

İkinci olarak, ulus-devlet perspektifinden yaklaşanlar, farklı dillerin ulusal birliği ve homojenleşmeyi engellediğini iddia ederek dilde özleşme ve birlik adı altında tekdilliliği savunmaktadırlar. Kimi ulus-devletler özellikle kuruluş aşamasında kendi içindeki azınlıkları fiziken ortadan kaldırmaya (soykırım) varan sert politikalar uygulamış, kimi de bunun yerine asimilasyon ya da entegrasyon politikalarıyla azınlıkların kendi varlıklarını yeniden üretmelerinin önüne set çekmiştir. Bu durumda da dil kırımını da denilen, dillerin yol edilmesi olgusu yaşanmıştır. Daha yaygın politika ise asimilasyon olmuştur.

Asimilasyon sürecinde egemen dil dışında ana-diline sahip olanlara kendi dil ve kültürlerinin daha alt statüde, değersiz olduğu hissettirilir. Bu mesaj incelikli yöntemlerle empoze edilebilir. Örneğin, Finlandiya'da Saamilere (Laponlar) ya da ABD'de İspanyol kökenli Amerikalılara, Fince ya da İngilizce dilbilgisini zayıflatacağı gerekçesiyle evde yerli/azınlık dilinde (Saamice ya da İspanyolca) konuşulmaması tavsiyesinde bulunmuştur. Evde egemen toplumun dilinin konuşulması için çeşitli profesyoneller (öğretmen, sosyal görevli, dilbilimci vs.) devreye sokulmuştur. Asimilasyon politikaları bir yandan incelikli yöntemlerle sürdürülürken diğer yandan farklı dillerin kullanımını önüne engeller ve yasaklar da konulmaya devam edilebilmektedir.

Bir dili kullananlar bulunduğu müddetçe, o dilin yok olmayacağı açıktır. Ancak bu, yasakların hiçbir

etkisinin olmayacağı anlamına da gelmez. Dilin basın yayın araçlarında kullanılmasının engellenmesi, ulusal ve yerel düzeydeki eğitim kurumlarında kullanılmasının yasaklanması, ister istemez dilin gelişimini, o dilde yetkin edebi ve bilimsel eserler ortaya çıkartılmasını engeller. Bu tür yasaklar, dili günlük yaşama hapseder ve bu da hem dilin kendisini hem de o dili kullanan toplumun düşünsel entelektüel dünyasını yoksullaştırır. Resmi dil dışındaki anadillerinin bu şekilde eğitimden başlayarak kamusal alandan dışlanması bu anadillerini kullananlarda, ancak egemen dili öğrenip konuşarak, sadece o dille iş görerek iyi biçimde yaşayabileceği kanısına yol açar. Egemen dil, yerli topluluğunun kısıtlı sınırlarından dışarıya açılmayı kolaylaştırdığı için de tercih edilir.

Anadili ile ilgili yasakların en ağırı, hiç kuşku yok ki, anadilinde eğitimin yasaklanmasıdır. Çünkü anadili yukarıda da belirtildiği gibi insanın dış dünya ile ilk iletişim kurduğu, dünyayı tanımaya ve algılamaya başladığı, kimlik gelişiminin ilk adımlarını içinde yaşadığı dildir. Konuya ilişkin bilimsel çalışmalar kişinin düşünsel gelişimi açısından olduğu kadar ruhsal ve kimliksel gelişimi açısından da anadilinde eğitimin önemini ortaya koymuştur.

Tekdilliliğin karşısında çokdillilik

Dünyada 6000 kadar dil olmasına karşın bu dillerin tümü 200 ülkede konuşulmaktadır. Bu da, dünyanın tekdilli değil, çokdilli olduğunu gösterir. Bazı ülkelerde yüzlerce dil konuşulmaktadır. Örneğin Papua Yeni Gine'de 850, Nijerya'da 427, Kamerun'da 270,

Zaire’de 210, Solomon Adalarında 66, Avustralya’da 250, Hindistan’da 380, Endonezya’da 670 farklı dil konuşulmaktadır. Bütün dillerin % 70’den fazlası 20 ulus-devlette konuşulmaktadır. Bu farklı, zengin ve doğal gerçekliğe karşın tekdilli dünyayı savunanlar, daha çok tek dilin konuşulduğu uluslara mensupturlar ve zamanı geldiğinde herkesin kullanacağı dilin, kendilerinin dili olacağına inanmaktadırlar. İkidillilik mümkündür. İnsan, iki dilden birini kimlik dili, diğerini de ortak anlaşma dili olarak kullanabilir.

Çokdilli eğitim politikası ya da çiftdillilik anlayışı

Çiftdillilik, kişinin kendisini ikinci bir dilde anlaşılabilir bir biçimde ifade edebilmesidir. Çiftdilli olmanın, zihinsel ve dilsel gelişime olumlu etkileri olduğu birçok çalışmada vurgulanmıştır. Çiftdillilikte ikinci dil sonradan kazanıldığı gibi iki dil aynı anda da kazanılabilir. İki dilin aynı anda kazanılmasına “eşzamanlı çiftdil gelişimi” denir. Eşzamanlı çiftdil gelişiminde ailenin çocukla kurduğu iletişimde doğduğu andan itibaren iki dil kullanılır.

Farklı dillerin varlığını inkar eden, onları dışlayan “tek dil, tek millet” ideolojisi artık terk edilmektedir. Dillerin bütünleşme önünde engel ve hatta tehdit olarak görülmesi yaklaşımının yerine farklılıkları zenginlik olarak gören, “toplumsal bütünleşme”den çeşitliliğin, ahengin sağlanmasını anlayan bir yaklaşım gelişmiş ve bu doğrultuda çokdilli eğitim politikaları oluşturulmuştur. Bu politikalar hayata geçirilirken farklı dilleri konu-

şan, farklı kültürlerden gelen öğretmen ve öğrencilerin çoğul kimlikleri ile nasıl baş edileceği; mesela öğrencilerin sınıflara nasıl yerleştirileceği, müfredatta ve sınıf içi öğretimde hangi dile ne kadar zaman ayrılacağı gibi hususlar üzerine uzun çalışmalar yapma ihtiyacı duyulmuştur. Bunlar her ülkenin kendi özgülünde üzerinde durarak kendi modelini oluşturması gereken sorulardır.

Bazı ülkelerde çok dilli eğitim modelleri

Dünyada eğitim-öğretim dili konusunda yapılan çok değişik tartışmalar farklı ülkelerde farklı modellerin geliştirilmesiyle sonuçlanmıştır. Özellikle çokkültürlü, çokkimlikli ve çoketnili toplum modelini benimseyen ve hatta bunu bir model çerçevesinde geliştiren bazı ülkelerde egemen dilin yanı sıra ikinci dilin de öğretilmesi bir politika olarak benimsenmiştir. Aşağıda bazı ülkelerde uygulanan çeşitli modeller kısaca tanıtılmaktadır.

Almanya

Almanya’da bazı eyaletlerde ilkokuldan başlayarak haftada 3 ile 5 saat zorunlu anadili dersleri verilmektedir. Dolayısıyla 1980’li yıllarda yaygın olan çocukların Almancayı iyi öğrenebilmeleri için anadillerinden yoksun bırakılmaları fikri artık savunulmamaktadır. Ülkede “Ulusal Uyum Planı” adı altında çiftdilli eğitimin gerekliliği yaklaşımı kabul edilmiştir. Bu amaçla ortaokulun ilk yılından itibaren uygulanacak olan “karşılaştırmalı dil eğitimi” modelleri geliştirilmiş ve denemeye başlanmıştır. Bu modele göre haftada iki saat Türk ve Alman öğretmenlerin bir arada girebilecekleri dersler

düzenlenecek ve her iki dilin de karşılaştırmalı öğretimi uygulanacaktır.

Çin

Ülkede çok sayıda farklı etnik grup bulunmakta ve yaklaşık 140 farklı dil konuşulmaktadır. 1984 yılında “Ulusal Azınlıkların Bölgesel Özerkliği Yasası” çıkarılmıştır. Bu yasayla bölgesel özerklik, bölgedeki dilin korunması ve geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Özerk bölgeler, o bölgedeki eğitim dili hakkında karar alma yetkisine sahiptir. Azınlık mensubu öğrenciler kendi anadillerinin yanı sıra Çinceyi de öğrenmek zorundadırlar.

Güney Afrika

Bu ülkede ırkayırımcılığına son veren yönetim değişikliklerinin ardından düzenlenen 1993 Anayasası ile dile temel bir insan hakkı olarak bakılmış ve çokdillik ulusal bir zenginlik kaynağı olarak ele alınmıştır. Bu anayasayla birlikte İngilizce ve Afrikaans dilinin yanı sıra dokuz farklı Afrika (yerel/kabile) dili resmi dil olarak kabul edilmiştir. Irkçı eğitim sisteminin ortadan kalkmasıyla birlikte çokdilli, çokkültürlü öğrenciler üniversite ve diğer okullarda bir arada öğrenim görmeye başlamıştır. Güney Afrika’da eğitimin ilk beş yılı çocuğun kendi anadilinde yapılmakta, ardından da İngilizce, Fransızca ya da Portekizce ile devam edilmektedir.

Bolivya

Bolivya’da 1994’te yürürlüğe giren eğitim reformuyla eğitim sisteminin kapsamlı bir şekilde dönüştürülmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda ülkede İspanyol-

canın yanı sıra Bolivya'nın 30 yerli dili bütün okullarda hem dil dersi hem de öğretim dili olarak kullanılmaya başlanmıştır

İsviçre

İsviçre, 23 Kantonlu federal bir cumhuriyettir. Ülkenin resmi ve ulusal dilleri, Almanca, Fransızca ve İtalyancadır. Romans dili de ulusal dil olarak kabul edilmiştir. Ülke kantonlarının sınırı, konuşulan dillere göre çizilmiştir. Bazı kantonlarda tek dil, bazılarında da birden fazla dil kullanılmaktadır. İsviçre anayasasına göre, bölgeler dillere göre ayrılmakta, diller eşit statüde bulunmakta ve azınlık dilleri korunmaktadır.

İsveç

İsveç 1976 yılında Ev Dili Reformu'nu yapmıştır. Bu reform, göçmen çocuklarının İsveç eğitim sistemine katılmalarını zorunlu kılmakla birlikte isterlerse kendi dillerini öğrenme hakkına sahip olduklarını yasal olarak kabul etmiştir. Anadili öğretiminin amacı, aktif bir biçimde yani sözlü ve yazılı olarak çocuklara çiftdilliliğinin kazandırılmasıdır ve kültürel kimliğin iki yönlü geliştirilmesidir. Bu bakımdan İsveç, kültür politikası ve çiftdilli eğitim açısından kıta Avrupa'sından farklı bir yapı göstermektedir.

İsveç eğitim sistemi, evde konuşulan dili eğitimde de geçerli dil olarak kabul etmekte ve en az 5 kişilik grup oluştuğunda anadili öğretimi vermeyi belediyelere bir yükümlülük olarak şart koşmaktadır. Anadili öğretimine ihtiyaç olup olmadığını saptamak üzere okullar her eğitim yılının başında ihtiyaç yoklaması yapmak zorundadır.

İsveç'te 32 dil grubuna yönelik olarak anadili öğretimi organize edilmektedir. Anadili öğretimi, haftada 2 saat olup öğleden sonra örgün ders saatlerinin dışında verilmektedir. Anadili öğretimi dokuz yıllık zorunlu eğitim sürecinde en fazla yedi yıl izlenebilmekte ve bu eğitimin organize edilmesinde velilerin talepleri önemli bir rol oynamaktadır.

İsrail

Ülke nüfusunun büyük çoğunluğu (% 82) Musevi olmasına ve İbranice konuşmasına karşın ülkede oturan Arap nüfusun (% 18) konuştuğu Arapçaya özel bir statü tanınmıştır. Arap azınlık ilk ve orta öğretimde kendi ana dillerinde eğitim alırken ikinci dil olarak da İbraniceyi öğrenmek zorundadır.

Hollanda

Hollanda'da bütünleşme politikası ve anadili öğretimi yalpalayan bir gelişim çizgisi izlemiştir. Hollanda 1980'de yabancıların kalıcı varlığını kabul ettikten sonra 1983 yılında yayımladığı "Azınlıklar Notası"yla resmi görüşlerini kamuoyuna açıklamıştır. Ülkedeki tüm azınlık gruplarının eşit ve tam gelişme imkanlarının olduğu bir toplumun kurulması amacı benimsenmiştir. Bir yandan göç sınırlandırılırken öte yandan da azınlıkların entegre olması hızlandırılmaya çalışılmıştır. 1980'lerin ortalarından itibaren hükümet bir yandan anadili eğitimi saat olarak azaltmış, öte yandan işlevlerini yeniden belirlemiştir. Her ne kadar anadili öğretimi haftada 2.5 saat olarak belirlenmiş olsa da, uygulamada bu eğitim bir ders saatiyle sınırlanmıştır. Daha sonra anadili öğre-

timi kendi başına bir amaç olmaktan çıkarılmış ve ikinci dil olan Hollandaca öğrenimini destekleyen bir “araç dil” haline getirilmiştir. 2000’lerden itibaren ise anadili öğretimi entegrasyona engel olmaktadır görüşü savunulmaya başlanmıştır.

ABD

2000’lerden itibaren anadili öğretiminin entegrasyona engel olduğu görüşü savunulmaya başlanmıştır. Ülkede nüfusun dörtte biri tarafından konuşulan İspanyolca, eğitimde ikinci dil olarak yer bulmaktadır. ABD’de anadili İspanyolca olan çocuklara yönelik okullar vardır. Bu okullarda İngilizce ve İspanyolca olmak üzere her sınıfın devam ettiği iki eğitim grubu bulunmaktadır. Her grupta söz konusu dilde (İngilizce veya İspanyolca) eğitim veren bir öğretmen ve bir öğretmen yardımcısı vardır.

Kanada

Kanada’nın nüfusu 33 milyondur. Bunun 8 milyonu Fransız kökenlidir. İngilizce ve Fransızca, ülkenin resmi dilleridir. Quebec eyaletinde ağırlıklı olarak Fransızca konuşulmaktadır. Ülke çiftdillidir. Resmi dilin yanı sıra isteyen kendi anadilinde eğitim veren okul açma ve hizmet isteme hakkına sahiptir. Bu hak anayasayla korunma altına alınmıştır. 20 civarında olan diğer azınlık dilleri korunma altındadır. Kanada’da Fransızca eğitim veren okullarda üç model uygulanmaktadır. Bunlardan ilki, okul öncesinde ya da ilköğretimde başlayan erken eğitimidir. Ayrıca 4. veya 5. sınıflarda başlayan ve 7. sınıfta başlayan olmak üzere iki ayrı model daha vardır.

Bütün okullarda ortak olan, öğretimin en az yarısının hedef dilde yani Fransızca verilmesidir. Ancak okul öncesi ya da 1. sınıfta bu oran % 100'e kadar çıkmaktadır. Bu durumda İngilizce dil dersi 2., 3. ya da 4. sınıfa kadar ertelenebilmektedir. 5 ve 6. sınıflara geldiğinde her iki dilin de oranı neredeyse eşittir. Hatta 7., 8. ve 9. sınıf gibi ileri sınıflarda Fransızca okutulan derslerin sayısı İngilizce okutulan derslerin sayısı karşısında oldukça azalmaktadır.

Fransa

Fransa'da okullar çokdillidir. Ülkedeki azınlık dilleri de özel ve resmi okullarda okutulmaktadır. Azınlık dillerini özel okullarda isteyen öğrencilere öğretilmesi anaokulundan itibaren serbesttir. Örneğin Bask ve Alsace-Mosell bölgelerinde, isteyen anaokulları ve ilkokullar eğitimlerini tamamen Bask veya Alsace dilinde verebilirler. Orta öğretimde de durum aynıdır. Devlet bu sisteme mali katkı yapmakla yükümlüdür. Bask bölgesinde Bask dili, bölgede % 70 oranında devlet, % 30 oranında anne-babalar tarafından finanse edilmektedir. Devlet okullarında veya devletle sözleşmeli okullarda bu dersler, haftada iki saatle sınırlıdır. Çiftdilli denilen türde her düzeyde (ana, ilk, orta düzeyde) okullarda ise, 31 Temmuz 2001 tarihli idari karar gereği derslerin yarısı Fransızca, yarısı azınlık dilinde okutulur.

Belçika

Federatif bir ülke olan Belçika'nın üç resmi dili vardır: Fransızca, Flamanca (Felemenkçe) ve Almanca. Nüfusun çoğunluğunu Flamanlar ve Fransızlar oluştur-

maktadır. Belçika’da dil grupları özerktir. Bu nedenle üç topluluk (Flamanya, Valonya ve Brüksel), özellikle eğitim ve kültür konularında kararlarını tümüyle kendileri almaktadır. Brüksel okullarında Fransızca konuşanlar için Flamanca, Flamanca konuşanlar içinse Fransızca öğrenmek zorunludur.

Hindistan

Hindistan, 22 eyalet ve merkezi hükümete bağlı dokuz idari bölgeden oluşmaktadır. Nüfusun büyük çoğunluğu (% 83) Hindulardan ve diğer yerel gruplardan (Müslüman, Hıristiyan, Sih, Budist) oluşmaktadır. Ülkede 872 dolayında dil ve lehçe konuşulmaktadır. Tüm eyaletlerde İngilizce resmi dil olarak kullanılmakla birlikte çoğu eyalette Hintçe de resmi dil olarak kullanılmaktadır. Ülke, dünyada en fazla farklı dil ve kültürü bir arada bulunduran ülkedir.

Britanya

Britanya’da Galler, İskoçya ve Kuzey İrlanda’da anadilde eğitim mevcuttur. Anadilde eğitim hakkı bu bölgelere yetki devri ile özerklik veren yasalarla tanınmıştır. Ayrıca Britanya Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Şartı’nı onaylamıştır. Britanya bu Şart’la Gal, İskoç ve İrlanda dillerini ulusal azınlık dilleri olarak kabul etmektedir. Böylece uzun yıllardır uygulanan azınlık dillerine yönelik politika, uluslararası alanda bir yükümlülük olarak üstlenilerek bu konudaki garanti pekiştirilmiştir. Bu şart uyarınca eğitim alanında Gal ve İskoç dillerinin kullanılması düzenlenmiş, okul öncesi eğitim, ilköğretim, orta öğretim ve üniversite dönemlerinde Gal ve

İskoç dillerinde eğitim kabul edilmiş, ayrıca bu dillerin yetişkinler tarafından okul dışı eğitimle öğrenilebilmesinin de önü açılmıştır. İskoç dilinin geleneksel olarak konuşulduğu yerler dışında eğitim dili olabilmesinin önü de açıktır. Gal ve İskoç dillerinin medyada, yargı kurumlarında, idari makamlarda ve kamu kurumlarınca kullanımını da düzenlenmiştir. İrlanda dili dahil her üç dilin de kamusal alanda kullanımı serbesttir.

İspanya

1978 İspanyol Anayasası'nın 3. maddesi Kastilya dilinin resmî İspanyolca olarak tanındığı karara bağlanmakta, fakat Kastilya dili dışında diğer İspanyol dillerinin kurulacak özerk bölgelerin statüleri uyarınca ikinci resmi dil olarak tanınması da kabul edilmektedir. 3. madde İspanya'nın bu dilsel çeşitliliğinin kültürel bir miras olduğunu belirterek bu mirasın korunmasına ve saygı gösterilmesine de yer vermektedir. Bu bağlamda bugün İspanyol Anayasası'nda tarihsel milliyet olarak adlandırılan ve diğer 14 bölgeden daha geniş özerkliklere sahip olan Katalonya, Bask Ülkesi ve Galiçya'da bölge halkının dili ikinci resmi dil statüsündedir. Eğitim de bu özerk bölgelerin yetki alanında olan bir konudur ve her üç bölgede de anadilinde eğitim-öğretim mevcuttur.

Katalonya'da 1983'te çıkarılan "Katalan Dilinin Normalleştirilmesi Yasası" bölgede eğitimi iki temel ilkeye dayandırmaktadır. Bu ilkelerden ilki, eğitim dilinin serbestçe seçilebilmesi, ikincisiyse, dil üzerinden bir ayrımcılığa gidilmemesidir. Öğretmenler her iki resmî dili de bilmek zorundayken, öğrenciler istedikleri

dilde eğitim alma konusunda serbest olacak; fakat eğer Katalanca müfredatı seçtilerse İspanyolca'yı, eğer İspanyolca müfredatı seçtilerse Katalanca'yı zorunlu ders olarak alacaklardır. Diğer yandan öğrencilerin genellikle İngilizce ya da Fransızca dillerinden birini öğrenmeleri de teşvik edilecektir. Katalonya, 1998'de Katalonya Parlamentosu'nun çıkardığı Katalan Dil Yasasının amacı ise okullarda ve kamusal hizmetlerde kullanılan Katalanca'yı uyumlaştırmak, medyada ve kültürel faaliyetlerde Katalancanın daha fazla kullanılmasını ve Katalancanın sosyo-ekonomik alanda fiili olarak kullanımını geliştirmek ile tüm anayasal ve diğer yasal sınırlamalara rağmen Katalonya'da Katalanca ile İspanyolca arasında tam bir eşitlik sağlamaktır. Eğitim alanında tüm çocukların ilkokulu bitirdiklerinde iki resmî dili de konuşuyor olmaları hedeflenmektedir; fakat Katalanca hem devlet okullarında hem de özel okullarda müfredatın “normal” dili olacaktır. Aslında anne-babaların hâlâ çocuklarının hangi dilde ders göreceğini seçme hakkı vardır. Oysaki yasada kullanılan “normal” tanımı hem 1983'te hem de bu yeni yasada geçerli olan dilsel seçim üzerinde yapılabilecek bir ayrımcılık yasağını dolaylı olarak çiğnemektedir. Yine 1998 yasası, üniversitelerin her alanda Katalanca kullanımını desteklemesini öngörmektedir.

Bask Ülkesi'nde Bask Özerklik Statüsü'nün 6. maddesi, Baskçanın aynen İspanyolca gibi Bask Ülkesi Özerk Topluluğu'nun resmî dili olduğunu ve tüm yerleşiklerin her iki dili de bilme ve kullanma hakları bulunduğunu, Özerk Topluluk kurumlarının iki dilin kullanımının garantisi olacağını, kimsenin dil üzerinden bir ayrımcılığa maruz bırakılmayacağını hükme bağlamak-

tadır. 1982’de çıkarılan Bask Dilinin Normalizasyonu Yasası bugün de bölgede geçerli olan eğitim sisteminin temelidir. Bu eğitim sistemine göre Bask Ülkesi’nde dört dilsel model üzerinden eğitim verilmektedir. Öğrenci velilerine ilk ve orta öğretimde bu dört modelden birini seçme hakkı tanınmaktadır.

Türkiye’de anadilinde eğitim tartışmaları

Türkiye’nin dil alanındaki politikaları, Cumhuriyetin eğitim ve kültür politikalarıyla iç içe örülmüştür. Cumhuriyet döneminde kurulan veya geliştirilen “Türk Ocakları”, “Halkevleri”, “Türk Yurdu”, “Türk Derneği” gibi kuruluşların misyonu, homojen bir Türk ulusu yaratmaktı. Bu kuruluşlarla tek dil politikası benimsenmiş ve kültürel çeşitlilik inkar edilerek yasaklanmıştır, hatta Türkçeden farklı bir dille konuşanlara para cezası uygulanmasının öngörüldüğü dönemler olmuş “Vatandaş Türkçe Konuş” gibi kampanyalar düzenlenmiştir. Bu yaklaşım 1930’lı yıllarda “Türk Tarih Tezi” ve “Güneş Dil Teorisi” gibi bütün dillerin ve kültürlerin Türk dili ve kültüründen türediği yolundaki savların ortaya atılmasına değin varmıştır. Bu savları ciddi ciddi organize eden Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu gibi yapılanmalar, Türkçenin öz olarak birçok dilin kaynağı olduğunu; bütün büyük uygarlıkların (Hint, Sümer, Hitit ya da Eti, Mısır, Yunan vd.) köken olarak Türk uygarlıkları olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu tür akıl dışı savlar daha sonra büyük ölçüde terk edilmiş olmakla birlikte 12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrasında yeniden gündeme getirilmiştir. Dönemin yöneticileri konuyla ilgili birçok uluslar

arası sözleşmede etnik ve dilsel farklılıkları çağrıştıran maddelere çekince koymuştur. 1982 Anayasası'nın 42. maddesiyle de tek dile dayalı resmi dil politikasının çerçevesi çizilmiştir: "Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına anadilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tabi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası antlaşma hükümleri saklıdır." 1983 tarihli 2932 sayılı Yasa'nın birinci maddesi de, ülke güvenliği açısından yasaklanan dillere ilişkin esas ve usulleri düzenlemiştir. Yasanın ikinci maddesi de, düşüncelerin açıklanması ve yayılmasında kullanılamayacak olan diller başlığıyla Türk devleti tarafından tanınmış bulunan devletlerin resmi dilleri dışındaki herhangi bir dilde, düşüncelerin açıklanması, yayılması ve yayımlanmasını yasaklamıştır. Yasa'nın üçüncü maddesinde de Türk vatandaşlarının anadilinin de Türkçe olduğu, Türkçeden başka hiçbir dilin anadili olarak kullanılamayacağı ve yayılamayacağı belirtilmiştir.

Bu yasaklamalara karşın daha sonra "Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerde Yapılacak Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkındaki Yönetmelik" in 5. maddesi ile de sınırlar belirtilmiştir: "...Bu dil ve lehçelerde sadece yetişkinler için haber, müzik ve geleneksel kültürün tanıtımına yönelik yayınlar yapılabilir, bu dil ve lehçelerin öğretilmesine yönelik yayın yapılamaz." Bu değişiklik çerçevesinde TRT'de haftada bir, yarım saat süreyle farklı dil ve lehçelerde (Kurmanci,

Zazaki, Arapça, Çerkezce ve Boşnakça) yayın yapılmaya başlanmış; ardından da yapılan yeni bir düzenlemeyle de önce TRT Şeş Kürtçe tam gün yayın yapmaya başlamış ve sonrasında farklı dillerde yayın yapacak özel televizyonlara tam gün yayın yapma izni çıkmıştır.

Türkiye’de dil alanındaki bütün tektipleştirme girişimlerine karşın, 1927-1965 yılları arasında yapılan nüfus sayımlarında konuşulan dil (anadili) istatistikleri yayımlanmıştır. Daha sonraki nüfus sayımlarında bu tür istatistiklere yer verilmemiştir. Buna karşın ülkemizde halen Türkçe, Kürtçe, Abhazca, Arapça, Arnavutça, Çerkezce, Ermenice, Gürcüce, Kiptice, Lazca, Pomakça, Rumca, Süryanice, Tatarca, İbranice gibi dillerin konuşulduğu bilinmektedir. Böylesi çok dilli bir gerçekliğe sahip olmamıza rağmen Türkiye’de anadilinin korunması, geliştirilmesi konusunun sadece Türkçe üzerinden ve Türkçenin İngilizce karşısında gerileyen konumundan hareketle yapılıyor olması üzüntü vericidir. Son yıllarda Kürt sorunu ekseninde yaşanan gelişmeler anadiline ilişkin tartışmaların bağlamını genişletmiş, ülkemizde Kürtçe, Arapça, Lazca, Çerkezce, Süryanice gibi daha pek çok dilin konuşulduğu akademik ve entelektüel çevrelerce dile getirilmeye başlanmıştır.

Bugün Türkçe dışındaki anadillerinin öğrenimi ve anadilinde eğitime ilişkin çeşitli düzeylerde talepler öne sürülmektedir. Bu taleplerin karşısına başta Anayasa olmak üzere mevzuattaki engeller çıkarılmaktadır. Sık sık anayasa değişikliğinden söz edilse de siyasi partilerin yaklaşımındaki sıkıntılar da devam etmektedir. Güvenlik yaklaşımı, konunun asıl olması gereken yerde, akademik dünyada da tartışılmasına, uygulanabilir modeller geliştirilmesine de engel olmaktadır.

Sonuç olarak anadilleri farklı olan çocukların eğitimin bilhassa ilk kademesinde ciddi öğrenme sorunları ve akademik başarısızlık yaşadıkları bilinmesine karşın eğitim fakültelerinde bu durum bir araştırma konusu bile olamamaktadır. Türkiye’de anadili Türkçeden farklı olan çocuklar, anadili Türkçe olan çocuklarla aynı öğretim programlarına devam etmektedirler. Türkiye’deki eğitim sisteminde Türkçeyi bilmeyen ya da Türkçe bilgisi yetersiz olan çocuklara yönelik dil eksikliklerini kapatmak için yapılacak programlar ve özel yaklaşımlar bulunmamaktadır. Bu durumun ise hem eğitim hakkı hem de eğitimde fırsat eşitliği açısından ciddi olumsuzluklar barındırdığı açıktır. 2009 yılında vizyona giden *İki Dil Bir Bavul* filmi, söz konusu olumsuzlukların en naif ve yalın anlatımıydı. Eğitim Sen olarak anadili öğretimi ve anadilinde eğitim konusuna, politik tartışmalar, güvenlik kaygıları ya da devlet politikaları gibi insanı göz ardı eden bir perspektif yerine bu filmde sergilenen insani perspektiften yaklaşmanın daha kazandırıcı olacağına inanıyoruz.

Sendikamız başından beri bu yaklaşımı benimsemiş ve anadili öğretimi ve anadilinde eğitim konusuna çocuğun yararını, eğitim hakkını merkeze alan ve pedagojik ilkeleri gözeterek bir yaklaşım geliştirmek için çeşitli konferans ve sempozyumlar düzenlemiş, Demokratik Eğitim kurultaylarında bu konuya ilişkin çalışma atölyeleri kurulmuştur. Söz konusu çalışmalardan çıkan sonuçlar doğrultusunda bu konudaki temel yaklaşımımız ile önerilerimiz şu şekilde özetlenebilir:

Temel Yaklaşımımız

- Tek kültür, tek kimlik yaklaşımı hem bireyin hem de toplumların gelişmesinin ve değişimin önünde de ciddi bir engel oluşturmaktadır.

- Bütün diller insanlık ailesinin kültürel-dilsel mirasının bir parçası olarak eşit derecede değerlidir.

- Anadilinde eğitim temel bir insan hakkıdır. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde çocuğun "eğitim hakkı ve bu hakkın fırsat eşitliği temelinde gerçekleştirilmesi gerektiği" (madde 28) vurgulandıktan sonra eğitimin amaçları arasında, "çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yetilerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi" (madde 29/a); "çocuğun anne-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı, veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygının geliştirilmesi" (madde 29/c); "çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik, ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhu ile özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması (madde 29/d); gibi amaçlara da yer verilmiştir. Sendikamız, bu amaçların gerçekleşmesinin koşullarından birisinin de anadili öğretimi ve anadilinde eğitim olduğuna inanmaktadır. Zira eğitim hakkının gerçekleşebilmesinin ve eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanmasının koşullarından birisi çocuğun anadilini öğrenmesi, anadiline değer verildiğini hissetmesi ve anadiliyle eğitime başlamasıdır. Eğitimin yukarıda dile getirilen amaçlarına yönelik olarak başarıya ulaşması da aynı şekilde anadiliyle yakından alakalıdır.

- Anadili ve anadilinde eğitim konusunun politik tartışmalara hapsedilmesi ülkemiz açısından son derece talihsiz bir durum olup, eksik ve yanılığlı bir yaklaşımın ürünüdür. Bu yaklaşım, bireylerin kişilik gelişimiyle, yeteneklerinin ve zihinsel yetilerinin gelişimiyle yakından ilgili olan bir sorunun makul çözümünü geciktirmektedir. Sorunu sadece politik bağlamda ve “güvenlik” düzeninde tartışarak, resmi dil dışındaki anadillere sahip olan ve temel eğitime başladıklarında birden bire başka bir dille karşılaşan öğrencilerimizin yaşadığı travmaya, eğitim hakkına, eğitimde fırsat eşitliğine ve BM Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin güvenceye aldığı ilkelere dair bir çözüm üretmek mümkün değildir.

- Eğitim emekçileri olarak birçoğumuz anadili Türkçe olmayan öğrencilerle karşılaştık. Bir kısmımız aynı travmatik deneyimi kendi çocukluğumuzda yaşadık. Kendi tecrübelerimizden de çok iyi biliyoruz ki bu durum biz eğitim emekçileri açısından da ciddi sorunlara yol açmaktadır. Meslektaşları yıllık müfredatını tamamlarken, kendisi sene sonuna değin öğrencilerine Türkçe öğretmeye çalışan, bunun dışında müfredatı uygulayamayan eğitim emekçileri hiç de az değildir. Dolarısıyla ülkemizde tek dilli eğitimden kaynaklı bir sorun yokmuş gibi davranmamız mümkün değildir. Biz ülkemizde böyle bir sorun olduğunu kendi deneyimlerimizden çok iyi biliyoruz ve bu sorunun bölünme fobisi ve politik kutuplaşmalar ekseninde değil başta eğitim hakkı olmak üzere temel haklar ile pedagojik ilkeler ekseninde tartışılarak makul çözüm modellerine ulaşılabileceğini savunuyoruz.

- Eğitim Sen olarak bu sorunun dar politik bağ-

lamdan çıkartılmasının sadece gerekli değil aynı zamanda mümkün olduğunu da öne sürüyoruz. Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi dünyanın birçok ülkesinde çok dilli eğitim modelleri uygulanmaktadır. Ülkemizde de çok dilli eğitimin, bölücü değil aksine daha birleştirici olacağına inanıyoruz. Kültürel farklılıkların bir zenginlik unsuru olduğuna, bölünmeyi değil daha zengin bir birlikteliğin yaratılmasına katkı sunacağına güvenilmedir. Bu bağlamda ülkemizdeki bütün diller ve kültürler birer zenginlik kaynağı olarak görülmeli ve tanınmalı, demokratik bir ortam ve iklimin sağlanması için iç barışın güçlendirilmesine çalışılmalıdır.

- Çocuğun kendi anadiliyle eğitime başlaması, ülkede kullanılan resmi dili ve hatta başka pek çok dili öğrenmesine ve kullanmasına engel değildir. Aksine, diğer dilleri en iyi şekilde öğrenmenin ön koşulunun kendi anadilini en iyi şekilde öğrenmekten geçtiği artık genel olarak kabul edilmektedir.

Önerilerimiz

- 1982 Anayasası'nın yerine toplumu bütün dilsel/kültürel çeşitliliği içinde kucaklayacak demokratik bir anayasa hazırlanmalıdır. Yeni Anayasa'nın eğitim ve öğrenim hakkına ilişkin bölümü, insan hakları ve temel özgürlükler ile çocuk hakları konularında düzenlenmiş uluslararası belgeler dikkate alınarak hazırlanmalıdır.

- Milli Eğitim Temel Kanunu, Üniversite ve Yüksek Öğretim Kanunu ve Radyo ve Televizyon Kanunu, çokdilli, çokkültürlü toplum gerçeği dikkate alınarak yeniden düzenlenmelidir.

- Devlet, dil konusuna sınırlayıcı olarak karışmayı bir kenara bırakmalı; bunun yanı sıra bütün vatandaşlara anadillerinde ve resmi devlet dilinde bir gelişimi garanti etmelidir.

- Söz konusu dillerin başta eğitim olmak üzere kamusal alanda kullanılabilmesi için gerekli yasal ve idari düzenlemeler yapılmalıdır.

- Türkiye’de kullanılan anadillerine ilişkin net bir envanter oluşturulmalıdır.

- İyi bir dil eğitimi için öncelikle öğrencilere iyi bir anadili eğitimi verilmelidir.

- Okul öncesi dönemde sözlü anlatım, okuma, yazılı anlatım çalışmaları ağırlıklı olmak üzere anadili eğitimi örgün bir çerçevede başlatılmalıdır. İlk ve ortaöğretim kademelerinde bazı temel dersleri de kapsayacak şekilde devam etmelidir.

- Bu konuda Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde özel temsil hakkı verilmesi suretiyle tüzel bir kişilik oluşturulmalıdır. Bu kurum, anadil eğitimiyle ilgili sorunlar hakkında ifade, faaliyet, perspektif, ihtiyaç ve kararların alınıp geliştirilmesi, uygulaması konusunda hizmet alanlarla etkileşimli bir biçimde çalışmalıdır.

- Halk Eğitim Merkezlerinde çokkültürlü çokdilli eğitim ortamları ve olanakları yaratılmalıdır.

- Edebiyat sanat ve müzik müfredatına ülkedeki farklı etnik ve kültürel kesimlerin ürünleri de konulmalıdır.

- Üniversitelerde ülkede kullanılan farklı anadillerine ve kültürlere ilişkin anabilim dalları ve enstitüler kurulmalıdır.

Kaynakça

Akbulut, O. (2008), Barış İçinde Birlikte Yaşamın Hukuk Zemini, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Alpay, N. (2007), Dilimiz, Dillerimiz. Uygulama Üzerine Yazılar, İstanbul: Metis yay.

Ayan Ceyhan, M.. ve Koçbaşı, D. (2009), Çiftidillilik ve Eğitim, Eğitimde Haklar II Projesi, Sabancı Üniversitesi Eğitim Reformu Girişimi Raporu.

Basque: The Basque Language and Education in Spain, 2nd ed., Regional Dossiers Series, Leeuwarden, MERCATOR, 2005.

Benton, J. (2007), “Küreselleşme ve kendini Yönetme Hakkı: Eğitimsel Bakış Açıkları”, içinde E. Oğuz ve A. Yakar (yay. haz.), Küreselleşme ve Eğitim, Ankara: Dipnot yay.

Canatan, K. “Avrupa Ülkelerinin Azınlık politikalarında Türkçe Anadil Eğitiminin Konumu. “İsveç, Fransa ve Hollanda Örnekleri”, Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları, Volume 2/3, Summer 2007, pp. 159–172.

Catalan Language Act, <http://www.faus-moliner.com/_pdf/capsu12i.pdf

Costa, Josep, “Catalan linguistic policy: liberal or illiberal?,” Nations & Nationalism, Vol. 9 (3), 2003, s. 413–432.

The Statute Of Autonomy Of The Basque Country, <www.basques.euskadi.net/t32-448/en/contenidos/informacion/estatuto_guernica/en_455/adjuntos/estatu_i.pdf>

Concil of Europe, European Charter for Regional or Minority Languages, 2000, http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/local_and_regional_democracy/regional_or_minority_languages/1_the_charter/Turkish.pdf

Crystal, D. (2007), Dillerin Katli. Bir Dilin Ölümü Bir Milletin Ölümüdür, çev. Gökhan Cansız, İstanbul: Profil yay.

Çandar, C. “Kürt kimliği=anadil; anadil=Kürtçe...”, Radikal, 24 Aralık 2008.

Çelik, Z. (2002), *Language Engineering And The Formation Of A Nation: Turkey Between 1932-1938*, Unpublished Master Thesis, METU.

Darder, A. (1991). *Culture and Power in the Classroom. A Critical Foundation for Bicultural Education*, Westport, Connecticut. London: Bergin and Garvey.

Devrim, H. “Çok dilli Kanada’daki durum”, *Radikal*, 5 Mart 2009.

Eğitim Sen, (2005). 4. demokratik Eğitim Kurultayı. “Eğitim Hakkı”, 1-5 Aralık 2004, Ankara: Eğitim Sen Yayınları.

Göle, N. (2009). *İç İçe Girişler: İslam ve Avrupa*, çev. Ali Berktaş, İstanbul: Metis yay.

Kaya, N. (2009). *Unutmak mı Asimilasyon mu? Türkiye’nin Eğitim Sisteminde Azınlıklar*, Rapor; Uluslar arası Azınlık Hakları Grubu.

Nettle, D. ve Romaine, S. (2001). *Kayıbolan Sesler: Dünya Dillerinin Yok Oluş Süreci*, çev. Harun Özgür Turgan, İstanbul: Oğlak yay.

Yağmur, K. “Türk öğrenciler arasında dil kullanımı, tercihi ve Türkçe’nin Hollanda’daki gücü”, http://www.turkce-icin-el-ele.nl/tanitim/turkce_icin_el_ele-2.doc.

Oran, B. “Fransa’da yargı, eğitim ve dinde durum fevkalade bölücü!”, *Radikal*, 10 Eylül 2009.

1978 İspanyol Anayasası, <http://www.servat.unibe.ch/icl/sp00000_.html>